

ARND POLLMANN – GEORG LOHMANN (ed.):**Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka**

Martin Muránsky (zodpovedný redaktor slovenského vydania)

Bratislava: Kalligram 2017, 560 s.

Ľudské práva sa často stávajú heslom, žalobou, obhajobou, dogmou, stigmu, modlou, ale aj prázdnyim pojmom. Každý človek o nich hovorí, niektorí ich ignorujú a iní sa v ich mene bijú do hrude. No len málo z nás presne vie, o čo ide, keď sa o nich hovorí. Sme determinovaní svojou dejinno-kultúrnou perspektívou a odbornou orientáciou, a tiež sme často pod vplyvom na prvý pohľad ucelenej a funkčnej „západnej“ paradigmy ľudských práv.

V roku 2012 v nemeckom prostredí vzniklo výnimočné súborné dielo dvoch nemeckých profesorov a editorov Arnda Pollmanna a Georga Lohmanna *Menschenrechte. Ein interdisziplinäres Handbuch*.¹ Po náročnej, trezrivej a multidisciplinárnej prekladateľskej práci pod vedením zodpovedného redaktora docenta Martina Muránskeho, samostatného vedeckého pracovníka Filozofického ústavu SAV, je od roku 2017 k dispozícii vedeckej i širšej čitateľskej verejnosti na Slovensku slovenská verzia s názvom *Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka*.

Dielo je, ako znie v titule, interdisciplinárna príručka. Pojem príručka evokuje v našom myšlienkovom prostredí povahu textu, ktorý je prehľadný, konkrétny, zhrňujúci, ale aj povrchný a triviálny. Spomínané dielo však predstavuje oveľa viac ako určité kompendium.

Na 560-tich stranách editori v spolupráci z najznámejšími odborníkmi z jednotlivých oblastí koncipovali súhrnný a formálne vyvážený systém ľudských práv. Túto prácu vypracovalo dovedna takmer sedemdesiat renomovaných nemeckých autoriek a autorov, odborníkov na filozoficko-právne vedy a ústavné právo.

Na začiatok treba však konštatovať pozoruhodnú črtu konceptu, vďaka ktorej editorský výber nie je neutrálny alebo klasicky encyklopedický, ale nemeckí profesori očividne vyberajú osobnosti, oblasti a témy, ktoré pokladajú za podstatné, a iné, známe i populárne, vedome a zámerne eliminujú a nevenujú im pozornosť. Hlavným poslanstvom práce je rozlúčka s idealistickým a moralistickým konceptom ľudských práv, zameraným na vymožitelné právne normy. Druhou závažnou tézou celej knihy je požiadavka nedeliteľnosti liberálnych slobôd a sociálnych práv.

Autori v úvode diela konštatujú fundamentálnu intenciu, ktorej odkaz je zreteľný v celej príručke: „Ľudské práva sú z politického hľadiska príliš naliehavou a vážnou témou na to, aby sa chápali len ako oblasť vedeckého záujmu – napríklad filozofie, právnej vedy a politológie či histórie, teológie, sociológie a pedagogiky – a ponechali sa len jeho uhlu pohľadu. Sú to vybojované práva, nesú ešte viditeľné stopy násilia, útlaku a nepravosti, na odvrátení ktorých sa zrodili“ (s. IX).²

¹ Arnd Pollmann / Georg Lohmann (Hrsg.) (2012): *Menschenrechte. Ein interdisziplinäres Handbuch*, Verlag J. B. Metzler, ISBN 978-3-476-02271-4.

² Všetky odkazy v zátvorkách sa vzťahujú na recenzovanú publikáciu.

Príručka teda rekonštruuje širokú problematiku ľudských práv z interdisciplinárnej perspektívy a poskytuje orientáciu v teórii a praxi. Dokumentuje a problematizuje súčasný stav rozsiahlych odborných diskusií a nevyhýba sa ani kontroverznými témam. Ponúka názory nemecky hovoriacich renomovaných odborníkov najmä z filozofického, ale aj z právneho, historického, politického a sociologického hľadiska, a tak prináša inovatívnu perspektívu, odlišnú od obmedzenej optiky jednej vedeckej disciplíny.

Príručka ľudských práv je štruktúrovaná na štyri kapitoly. Prvá časť sa zaoberá dejinným príbehom ľudských práv a mapuje problém od staroveku až po vývoj v druhej polovici minulého storočia. Historický prierez jasne definuje prehistóriu problematiky a ľudské práva pokladá za výhradne „moderný objav“ (s. XII). Editori nepostupovali klasicky dejinno-filozoficky ani periodicky, ale po tzv. prehistórii ľudských práv (antika, stredovek a ranný novovek) vymedzujú tie filozoficko-právne iniciatívy, ktoré možno považovať za klasické (napr. Grotius, Hobbes, Locke, Kant, Mill, Weber a iní). V tretej časti viacerí odborníci hutne, ale adekvátne venujú pozornosť tzv. *Klasikom kritiky* (s. 71). Postavy ako Burke, Marx, Arendtová, Rorty a iní tvoria mierne eliminovanú os právnej filozofie od 18. storočia. Kapitulu završujú analýza a mapovanie v dejinno-právnom zmysle. Vymedzujú najdôležitejšie historické udalosti práva od prvých revolučných deklarácií ľudských práv, známych z Ameriky a Francúzska 18. storočia, až po našu medzinárodnoprávnu súčasnosť. Pomerne originálne a zaujímavé sú záverečné doslovy k jednotlivým podkapitolám (*Recepcia*, resp. *Perspektíva*), ktoré predstavujú lapidárne resumé jednotlivých filozoficko-právnych iniciatív.

Články druhej časti sa zaoberajú pojmovo elementárnymi, systematickými a filozoficko-právnymi otázkami, ktoré tvoria základ každej teórie ľudských práv. Vedecko-teoretický výskum v tejto časti plní svoje nevyhnutné a originálne poslanie v terminologickom vymedzení. Kapitola nesie názov *Pojmy, argumentácie a systematizácia* (s. 153). V podkapitole *Pojmy* sú k dispozícii jasné a synteticky vymedzené definície základných a nevyhnutných pojmov ako napr. ľudské práva, základné práva, občianske práva, človek, osoba, ľudská dôstojnosť, práva a povinnosti, univerzálnosť a rovnosť. Autori tejto časti v unifikovanej forme sproblematizovali termíny ľudských práv, pričom zohľadnili obsahové, významové a výkladové diferencie a kolízie. V podkapitole *Argumentácie* autori zhodnotili dôležité filozofické východiská koncepcie ľudských práv. Opäť sa historicky sústredili na moderné argumentácie. V časti *Zaužívané klasifikácie* ide autorom o prezentáciu systemizácie ľudských práv. V uvedených systémoch sa nevyhýbajú ani slabým miestam klasifikácie a prostredníctvom otázok zdôrazňujú diskutabilnosť akejkoľvek štruktúry ľudských práv. Ostáva na zváženie, či by táto vymedzujúca a explikujúca kapitola nemala byť umiestnená ako prvá, teda ešte pred historickým exkurzom.

Konkrétne ľudské práva (s. 272) je názov tretej kapitoly príručky. V tejto časti možno pozorovať posun z teoreticko-právnej k prakticko-právnej rovine. Konkrétne sú charakterizované a analyzované viaceré fundamentálne oblasti práva, napr. subsistenčné právo, sloboda, politické práva, právo na súdnu ochranu, hospodárske právo, sociálne práva, kultúrne práva a ľudské práva „tretej generácie“, ako aj špeciálne dohovory OSN. Závažnosť vymáhateľnosti spomínaných práv sa zdôrazňuje informáciou o stave medzinárodnej inštitucionalizácie práv.

Názov štvrtej kapitoly *Kontroverzie* (s. 395) sľubuje analýzu rozporuplných tém. Záverečná časť tematizuje množstvo konfliktov právnych východísk a noriem v súčasnom globálnom rozmere. Požiadavka ľudských práv na jednej strane a reálna spoločnosť na strane druhej kreuje napätie koncepčných rozporov ako ľudské práva a islam, ľudské práva a svetová štát-

nosť a iné. V nasledujúcej časti autori ponúkajú prehľad a prognózy jedným z najdôležitejších garantov ľudských práv a reflektujú úlohu medzinárodných organizácií na ochranu ľudských práv a mimovládnych organizácií (s. 471) a medzinárodného súdnictva (s. 476). Pomerne bežné témy ako vojenské intervencie, chudoba či mučenie sú inovatívne analyzované z viacvrstvového pohľadu v záverečnej podkapitole.

Možno však konštatovať, že recenzovanej príručke by sa núkal určitý doslov či záver v podobe odkazu adresovaného rôznym typom čitateľov a určenia perspektívy a očakávaní vzhľadom na budúce diskusie o ľudských právach na všeobecnej a vedecko-teoretickej úrovni.

Je nevyhnutné oceniť trpezlivú a cieľavedomú editorskú prácu Lohmanna a Pollmana. Dielo má atribúty reflexie a vedeckej práce nemeckej proveniencie, ktorá v našom prostredí doteraz relatívne absentovala. Výber tém, oblastí, odborníkov, a tiež dôraz na formu a štruktúru textov anticipovali koncepčný prístup a vysoké editorské schopnosti. Jednotlivé rozsahovutné, ale aj informačne bohaté časti vyžadovali vytrvalú spoluprácu a organizované redigovanie textov. Na druhej strane treba zdôrazniť aj autorskú schopnosť na pomerne nevelkom priestore vystihnúť bohatý obsah jedinečných tém a problémov ľudských práv. V neposlednom rade treba oceniť aj prekladateľské, konzultačné a interpretačné kvality prekladateľského tímu okolo zodpovedného redaktora prekladu Martina Muránskeho. Slovenská verzia tejto rozsiahlej práce nemá svojou komplexnosťou právneho a filozofického výkladu ľudských práv na slovenskom, ale ani na stredoeurópskom filozofickom trhu ideí obdobu.

Jasné vymedzenie voči dejinám teoretických úvah o ľudských právach, dôraz na terminologické vyjasnenie, systematizácia a konkretizácia práv, otvorenosť voči kontroverziám v oblasti ľudských práv, ako aj štruktúra a štýl textu predurčujú túto príručku na pozíciu nástroja pre širokú odbornú verejnosť, a to od filozofie, politológie a sociológie až k právnej vede a politike.

Peter Kyslan

Peter Kyslan
Inštitút filozofie
Filozofická fakulta PU v Prešove
17. novembra 1
Prešov
Slovenská republika
e-mail: peter.kyslan@unipo.sk